

Başörtüsünün kaynağı Kur'an ve Rasulullah'ın Fiili Sünneti'dir

Fatma Candan Günaydın

Türkiye'de, İslami bilince ulaşmış her müslümanın görmekte zorlanmayacağı bir olay yaşanıyor. Sistem her yönüyle sahih İslami zedelemek en azından ketetmek istiyor. İslami uyanışı engellemek, kendisine zarar vermeyecek bir dini, İslam adı altında empoze etmek için ordusunu, polisini, halktan kendisine gönül vermiş bağlularını seferber ediyor. İslami kimliği çözmek, en azından lekelemek istiyor ve bunun aracı olarak da medyayı kullanıyor. Medya kendisine düşen görevi hakkıyla yerine getirerek müslümanları terörist gibi göstermeye çalışıyor. En çok işlediği temalardan biri de başörtüsü. Müslümanlara ve İslama duyduğu nefreti başörtüsüyle gün yüzüne çıkarıyor. Egemenler, sisteme zararı dokunmayan, halkın geleneksel olarak kullandığı örtüye ses çıkarmazken bunu bilinçle uygulayan müslümanları eziyor, rencide ediyor. Kısaca başörtüsü İslami kimliği temsil etmesi açısından bu dinin sembolü olduğunu Türkiye'de yaşanan olaylarla bir kez daha gözler önüne seriyor.

İlginçtir, aynı başörtüsü, var mı yok mu, gerekli mi gereksiz mi boyutuyla İslami camiadaki bazı fikir adamları tarafından da tartışılır oldu.

Oturma eylemlerinde müslümanlar başörtüsüyle ilgili zulümleri kınarken, açık oturularda, TV ekranlarında İslami konularla ilgili bazı profesörler de başörtüsünün varlığını tartışıyorlar. İslam'ın ve özelde kadınla ilgili hükümlerinin konu edinildiği televizyon programları Prof. Yaşar Nuri Öztürk, Prof. Hüseyin Hatemi gibi isimlerin katılımıyla renkleniyor. Şu ana kadar pek duyulmamış yorumlarla tepki ve aynı zamanda ilgi çekerek program yapımcılarını sevindiren fikir adamlarımız ortaya attıkları görüşler ve çıkarımlarla fakültelerden kahvehanelere kadar konuşulur oldu. Bu tür programların neticelerinden gözlemleyebildiklerimiz öncelikle, müslümanların en vazgeçilmez ve kesin kabul ettiği konuların bile aslında tartışmalı olduğunu öğrenerek ellerine yeni kozlar geçirenler, İslami konular uzmanı "açılabilir" diyor diye Örtüsüne veda eden müslüman bayanlar ve Kur'an'daki "Humr" kelimesini tartışan müslüman halk... Toplumda başka hangi alanlarda makes bulacağım zaman içerisinde göreceğiz.

Bilindiği gibi tesettürle ilgili Kur'an'da başlıca iki ayet vardır. Birisi Ahzab 59. ayet: "Ey peygamber, eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış örtülerini üstlerine almalarını söyle, onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir." Diğer ise Nur suresinin 31. ayetidir: "Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) kaçırınsınlar; ırzlarını korusunlar. Görünen kısımları müstesna olmak üzere zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar..."

Tartışma konusu edilen; Nur süresindeki ayette geçen ve başörtüsü olarak meallendirilen "Humr" kelimesidir. Tekili "Hımar"dır. Aynı kökten gelen Hamr kelimesi Kur'an'da geçtiği diğer yerlerde içki anlamındadır.¹ Bu kelime ve türevleri lügatlerde şu şekilde geçmektedir. Hamera: Karıştırmak. Hamr: İçeceklerden akli örterek sarhoşluk veren. Hamir: Mayalanmış. Hamera; Gizlemek. Tahmin Örtmek. Hamera: örtmek. Ahmera: Gizlemek. Hımar: Baş örtün her şey (sarı, örtü gibi. Özellikle kadınların başını örttüğü şey.) Tehammera: Giymek.²

Hadislerde geçen şekliyle kelime çoğunlukla örtmek ve örtü anlamlarındadır:

"besmele ile kapkacağını ört (hammir)".³

"Yiyecek kaplarının üzerini örtünüz (hammiri)".⁴

"yüzümü Örttüm (hammertü) ".⁵

"Rasulullah mestleri ve sarığı üzerine mesh etmiştir (hımar) ".⁶

"Kadınlar örtüleriyle anların tozlarını alırlar {humur}"⁷

Kelime, görüldüğü gibi genel anlamıyla fiil olarak örtme, gizleme, isim olarak örtü anlamlarında kullanılmıştır. Sarhoşluk veren şeylere de aklı, şuuru örttükleri için bu kelimenin kullanıldığı belirtilmektedir. Başörtüsünün farziyetini kabul etmeyen görüş buradaki hımar kelimesini mutlak manada örtü olarak alıp "örtülerini yakalarının üzerine koysunlar" şeklinde anlıyorlar ve başın ayetin kapsamına girmediği, sadece göğüslerin, yakaların örtülmesinin farz olduğunu savunuyorlar. Başörtüsünün farz olduğuna inanalar ise hımar kelimesinin o günkü toplumda başörtüsüne tekabül ettiğini ve peygamber döneminde böyle uygulandığını ifade ediyorlar. Lügat ve hadis metinlerinde kelimenin, "erkek ve kadınların başlarında kullandıkları örtü anlamında" olmasının önemini yanı sıra biz, konunun mütevatir sünnetteki uygulamasıyla daha bir kesinlik kazandığını düşünüyoruz. Konunun anlaşılması salt olarak kelimenin yorumlanmasıyla değil peygamber döneminde nasıl anlaşıldığının ve uygulandığının bilinmesiyle gerçekleşebilir. Bu da günümüze kadar mütevatiren gelmiş uygulama ile bilinmektedir. Tevatür, "bir haberi veya tavrı ilk kaynağından itibaren zincirleme/müteselsil olarak yalan üzerinde birleşmeleri mümkün olmayacak toplulukların aktarmasıdır". Mütevatir uygulamalar nesilden nesile yaşanarak aktarılır. Bu nedenle kesinlik ifade eder ve bağlayıcıdır.⁸ Namazın kılınma şekli, farz namazların rekat sayısı, haccın menasikı gibi. İşte başörtüsü konusundaki ayetin hangi uygulamayı emrettiği bu nedenle mütevatir sünnetle çözülecektir. Ayrıca peygamber dönemi sonrası birçok alanda canlanan cahili düşünce sisteminin -ki cahili düşünce doğrultusunda kadınların zayıf da olsa bir mesnede dayandırılarak açılması veya açtırılması söz konusu olabilirdi- bu uygulamayı değiştirici boyutta tesir edememesi konunun toplumda kesin kabul görmüş ve uygulanmış olduğunu bize göstermesi açısından önemlidir. Müslüman kadınlar peygamber döneminden bu ana kadar kendi yaşadıkları iklim ve geleneklere uygun şekilde başörtüsü kullanmışlardır. Mütevatir sünnet dediğimiz bu olay, hadislerde veya lügat manalarındaki verilerden çok daha kuvvetli bir delildir. Kaldı ki bu uygulamayı nakzedecek ne bir hadis ne de bir yorum yoktur. İlk dönem tefsirlerinden itibaren çağdaş tefsirlere kadar konunun farklı yönleri tartışıldıysa da başörtüsü kullanmama şeklinde bir mevzu bile yoktur.

Keşşaf tefsirinde Zemahşeri; kadınların başörtülerini arkaya salarak kullandıklarını yakaları geniş olduğu için gerdan, göğüs ve çevresinin açık olduğunu ve ayetin. Örtülerini ön kısımlarına salıvermelerini emrettiğini söyler.⁹ Nesefi aynı görüşü savunur ve kadınların örtmesi gereken bölgeleri baş, kulak, boyun, göğüs... şeklinde sıralar.¹⁰ Yine İbni Kesir ve Taberi konuyu aynı şekilde yorumlamışlardır. Gerek eski gerekse çağdaş tefsirlerde bir takım yorum farklılıkları olsa da hiç birisinde baş örtülür mü örtülmez mi tartışması yapılmamıştır. Kaynaklar arap toplumunda erkeklerin de kadınların da zaten bir şekilde başörtüsü kullandıkları şeklindeki verilerle doludur. Bütün görüşlerin yoğunlaştığı nokta o dönemdeki kadınların başörtülerini, açık olan yakalarını örtecek şekilde kullanmadıklarıdır. Emredilen, kullanılan örtünün yakaların üzerinden göğüsleri örtecek şekilde salı verilmesidir. Ayette geçen "cuyub" kelimesi elbisenin yakası anlamındadır.¹¹ Kaldı ki yukarıda da belirttiğimiz gibi konu, kelime incelemeleri, kaynak taramalarına mahal bırakmayacak şekilde uygulama ile kesinleşmiştir.

Tefsirlerdeki yorum farklılıkları ayetin "görünen kısmı müstesna" bölümünün üzerindedir. Eller ve yüzün açık veya kapalı olması noktasında değişik görüşler vardır. Bazı müfessirler zinet kavramı içine el ve yüzü de dahil ederek örtülmesi şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu görüş farklılıkları ahad haberlere veya yorumlara dayanır. Ki ve yüzün kapalı olması gerektiğine delil getirilen haberler olduğu gibi açık olması yönünde de haberler mevcuttur. El

ve yüzün kapanması noktasında mütevatir uygulama olduğunu söylemek mümkün değildir. Kur'an'ın genelinden böyle bir farziyeti çıkarmak ve bunu pratik hayatta her ortamda uygulanabilirliğini savunmak güçtür. Kur'an'da kadının şahitliğinden bahsedilir (2/28) yüzü tanınmayacak şekilde örtülü bir kadın nasıl şahitlik yapacaktır. Şahitin kim olduğu nasıl tespit edilecektir. Yine kadınların savaflara katıldıkları, ticaret yaptıkları bilinmektedir. Bu eylemlerin el ve yüzün tamamen örtülü olduğu şekliyle yapılması mümkün değildir. Ayrıca insanın duyu organlarını kullanması zorunludur. Özellikle gözlerin ve ellerin rahat kullanılması için açık olmaları şarttır.

Konuyu, başörtüsünün farz olup olmadığı noktasında Türkiye gündeminde ilk tartışmaya açanlardan Prof. Hatemi ise bu kelimedenden başörtüsünün tam anlamıyla çıkmadığını ifade ederek başın açılabilmesini savunuyor. Yani başı, örtülmesi gereken zinet kapsamına almıyor. Birçok konuda hadisleri, Ehli Beyt imamlarının sözlerini delil alan Hatemi, böyle bir konuda hadis ve Ehli Beyt imamlarının sözlerinden çok daha güçlü olan mütevatir sünneti bağlayıcı addetmeyip Kur'an'daki bir kelimeyi Rasulullah'm sünnetindeki uygulamaya göre değil kendi anlamlandırmasına göre yorumluyor. Hatemi bir kitabında Kur'an'ın anlaşılmasında sünneti kaynak olarak reddedenleri eleştirirken ¹², kendisi sağlam bir gerekçeye dayanmadan, başörtüsünün Kur'an'da oluşunun bir tür sağlaması ve teyidi olan mütevatir ve fiili Sünneti atlıyor. Yine Prof. Hatemi sözlerinin "o zamanlar müslüman hanımlar örtünmedi" şeklinde anlaşılması gerektiğini bunun takva olduğunu, tüm müslüman hanımlar için mecburi bir uygulama olmadığını ifade ediyor. Eğer o gün müslüman hanımlar ayeti bu şekilde anlayıp örtünmüşse ve nesiller boyunca böyle uygulandıysa bugün bunu "sünnet" başlığı altından çıkarıp "takva" başlığı altına koyma, hangi usule ve sebebe dayanır. Eğer böyle bir metod benimsenecek olursa; "Kur'an'dan namazların rekat sayısı tam çıkartılamıyor. O günkü müslümanlar 4 ve 2 rekat uygulasa da o işin takva yönüdür. Bugün müslümanlar daha az veya fazla farz namaz kılabilirler" diyenlere aynı rahatlıkla olumlu cevap verilmesi gerekir ki bu dinin değişmez ilke ve uygulamalarının tahrifi demektir. Ayrıca sayın Prof. Hatemi'nin üzerinde durmadığı bir nokta da başörtüsünün müslüman kadının kimliği olmasıdır. Kadının, müslüman kimliğiyle tanınması başörtüsü ile gerçekleşir. Ve başörtüsünün kimliği temsil etmesi bağlamında sosyal ve siyasi boyutu ibadi boyutundan daha önceliklidir. İnanmış kadınların diğerlerinden ayrılması iffetli, hür müslüman kadın olduğunun ifade edilmesi peygamber döneminde de şimdi de başörtüsü ile sağlanır. Bu yüzden başörtüsünün ibadi ve sosyal boyutu ayrıştırılmaz. Prof. Hatemi önceki konuşmalarında İslami devlet bu konuda hristiyan kadınlara müsamaha gösteriyor da niçin müslüman kadınlara göstermiyor diye soruyor? Devlet müslüman kadınlara başörtüsü takmama serbestisi verebilir ancak bu, başörtüsünün farz olması gerçeğini değiştirmez. Mesele sadece toplumsal ahlakı bozucu mu değil mi yönüyle ele alınmalıdır. Müslüman kadınların müşrik kadınlardan ayrışması İslami kimliği ile toplumda tanınması başörtüsü emrinin üzerine mebni olduğu diğer bir esastır. Yaşadığımız toplumun tüm müesseseleriyle bu kimliği sindirmeye çalışması bizi kelimeler üzerinde yorum üretmekten ziyade bu kimliği dayandığı temelleriyle birlikte doğru tanımaya ve onu kuvvetlendiren faktörlerin yaygınlaşması, savunulması noktasında enerji sarfetmeye sevkettir. Bunun yapılmadığı ve sahil uygulamaların dikkate alınmadığı bir düşünce sisteminde modern dünyanın dayatmalarıyla değiştirilmeyecek esas kalmaz.

Bu konuda Prof. Yaşar Nuri Öztürk ise Kur'an'dan başörtüsünün çıkartılabileceğini ancak sınırlarının belirtilmediğini ifade ediyor ve bir hadise dayanarak kolların, başın bir kısmının (abdest uzuvlarının) açılabilmesi sonucuna varıyor. Hadis kaynaklarından çıkarttığı "kadın ve erkek ellerimizi aynı kaba sarkıtıp daldırarak toplu halde abdest aldık" anlamındaki rivayetin kollektif bir uygulama olduğu için mütevatir kabul edilebileceğini, dolayısıyla abdest uzuvlarının açılabilmesini iddia ediyor. Prof. Öztürk'ün hüküm çıkarmadaki bu metoduyla

kollektif yapılmış uygulamaları anlatan birçok hadis "mütevâtir sünnet" olarak ele alınabilir ve bağlayıcı kabul edilebilir. Bu durumda Kur'an'a uysun veya uymasın birbirini nakzetsin veya desteklesin tüm kollektif içerikli hadisleri mütevâtir sünnet olarak kabul etmek durumunda kalınır. Prof. Öztürk'ün böyle bir metodu Kur'an'daki İslam¹³ kitabında ele alması da ilginçtir.

Prof. Öztürk bunu söylerken bir yandan da başındaki bir parça tül ve şık kıyafetiyle dikkat çeken yakınlarının İslami tavra uygun davrandıklarını söylemek istiyor. Prof. Öztürk'ün bu yaklaşımı, başörtüsü konusundaki taassubu yumuşatma ve bunun için Rasulullah dönemi uygulamalarına geri dönme gayesini mi içermektedir; yoksa başörtüsünü aksesuar olarak kullananlara veya hiç kullanmayanlara meşruiyet kazandırıcı bir etki mi oluşturmaktadır? Sosyete kesiminden, Lionerlerden, devlet ricalinden edindiği destekçilerine başörtüsünün - kendi kabul ettiği sınırlarla da olsa- farz olduğunu ve mevcut durumlarıyla Allah'ın sınırlarını çiğnediklerini, geleneksel müslümanları eleştirdiğinin çok azı kadar dahi söylemiş midir? Başörtüsünün farzîyetini hem kabul etmek hem de onun anlamını bir parça tüle indirgeyerek hafife almak, Rasulullah'ın başörtüsü konusunda zaman ve mekan sınırlarını aşkın mütevâtir Sünneti'ni de hafife almak demektir. Yeri geldiğinde delil olarak ahad haberlere yapışan Prof. Öztürk, Rasulullah'ın bu konudaki tüm ümmeti ilk dönemden bu yana ilzam eden Sünnetini atlayabilmektedir. Bu tavır olsa olsa modernizme entegre olma eğilimin zaten sağlık şartları oldukça zayıflamış olan ortalama müslüman zihninde uyandırmak istediği kavram kaosundan öte bir şey değildir. Eğer bu tesbitimizde haksızlık var ise o zaman sayın Prof. Öztürk, geleneksel düşünceye oldukça da üslupsuz bir tarzda gösterdiği tepkiyi, başörtüsünü tanımayanlara da veya yazarlık yaptığı ve müslümanlara çirkefçe saldırılarıyla tanınan gazetenin ifsadına karşı da göstermeli, pragmatik ve iki yüzlü olmadığını ispat etmelidir. Özet olarak başörtüsü, Kur'an'daki bir kelimedenden çıkartılan yorumlarla kabul edilmiş tartışmaya açık bir konu değildir. Kur'an'ın emrettiği tesettürün bir parçasıdır. Mütevâtir sünnetle günümüze dek yaşanarak gelmiş bir uygulamadır. Bu uygulamayı nakzedecek bir veri kaynaklarda yoktur. Sadece kelimenin yorumlanmasıyla bile başörtüsünün varlığına dair ipuçları bulmak daha kolaydır. Kaldı ki dediğimiz gibi bu konuyu bize kesinleştiren tevâtür olayıdır.

Başörtüsünün her zaman göz önünde bulundurulması gereken bir yönü de kadının müslüman kimliği ile tanınmasının aracı olduğudur. Bu yön dikkate alınırsa başörtüsü takılmasa veya yarım takılrsa bir sakınca doğurmaz mantığının sadece taassubi uygulamaları red değil, İslami kimliği zayıflatıcı olduğu da görülecektir.

Her şeye rağmen Allah'ın gönderdiği din yüzyıllarca olduğu gibi bugün de tüm çözüme ve yozlaşmalara karşı "korunmuş"luğunu sürdürecektir. Çabamız, O'nu yaşayan ve koruyanlar safında olabilmek içindir.

Haksöz Dergisi - Sayı: 70 - Ocak 97

Başörtüsü

Başörtüsü, Mücadele ve Tahrip Edilen Kimlik

Hülya Şekerci

Kıyafet bireyin zihni yapısını yansıtan önemli unsurlardan biridir. Giysi yalnızca coğrafi ve iklimsel şartların bir göstergesi olmayıp, kişinin dünya tasarımını, ideallerini, kısacası kimliğini belli eder. İnsanlar, beğendikleri, hoşlandıkları kişi ya da grupların davranışları yanında giysilerini de taklit ederek onunla özdeşim kurarlar. Özellikle isimlerinden çokça bahsedilen şarkıcılar, aktristlerin kıyafetleri, hatta saç modelleri moda olur. Bunun gibi belli

bir ideolojiye sahip olan insanlar da ideolojilerini kıyafetleriyle yansıtmaya çalışırlar. Din de inanlar için kıyafet konusunda bir takım kıstaslar getirir.

Kadın kıyafeti söz konusu olduğunda ise bu ayırım daha da belirginleşir. Kadının toplumsal konumu ve bu konuma uygun giysileri onun tutumunu belirlemeye yardımcı olmanın yanında toplumun geneli hakkında bir takım ipuçları verir. Ve öyle toplumsal sorunlar vardır ki, bu sorunların ortaya çıkışı, soruna karşı alınan tavır ve problemin çözümü yolundaki yaklaşımlar bütün bir toplumun yapısını ve mevcut sistemi tanımamıza yardımcı olur.

İşte yaşadığımız coğrafyada toplumsal bir sorun haline dönüştürülen müslüman kadının kıyafeti, merkezi bir problem olarak uzun yıllar boyunca ve halen kamuoyunun gündemindedir.

Başörtüsünün sorun hale getirilişi, laik kesimin kaleleri gözüyle bakılan üniversitelere tesettürlü kızların girişiyle olmuştur. Gün geçtikçe üniversitelerde müslüman bayanlarının sayısının artması da laiklik kalelerinin zaptedileceği endişesini getirmiştir.

Çünkü sistem, yetmiş yıl boyunca Batılı bir kadın modelini öngörmüştür. Muasırlaşma projesi, özellikle kılık-kıyafeti hedef alarak çarşaf, cübbe, fesin yerine o günün Fransız giysilerini yerleştirmeye çalışmıştı. Kadın, cumhuriyetle birlikte balolarda erkeklerle dans eden, peçe ve çarşafı atarak toplum hayatına özgürce (!) katılan bir kimlikle ön plana çıkarıldı. Yarım asrı aşkın medenileşme yolunda verilen zorlu mücadelelerine rağmen, Batılı kadın tipine bilinçli olarak aykırı giyinen tesettürlü kızların üniversitelerde sayılarının artması bir geriye dönüş olarak algılanmıştır. Ve sistemin hala oturmamış olduğunun gün yüzüne çıkması bir panik sebebidir.

Özellikle laik bayanların ölçsüz düşmanlıklarını ve 'şeriat geliyor bize de çarşaf giydirecekler' paranoyasını medya, zaman zaman İran'ın ve Taliban hareketinin kadına biçtiği konumu çarpıtarak ya da abartarak kamuoyunda canlı tutmuştur.

Bu paranoya zaman zaman kadın kuruluşlarını bir araya getirmiştir. 41 kadın kuruluşundan oluşan İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği, Şapka Devrimi'nin yıl dönümünde bir araya gelerek başörtülü avukatların Baroya alınmalarının şeriat özlemini yansıttığını söylemişlerdi. (26 Kasım 1996, Yeni Şafak)

Bu ifadede açıkça görüldüğü gibi sorun haline getirilen, başa takılan bir kumaş parçasını aşmakta, başörtüsünün kaynağı olan değer yargılarını hedef almaktadır. Tesettürle birlikte İslam'a yani şeriata karşı açıkça bir düşmanlık yapılmaktadır.

Bu düşmanlık zaman zaman durulan zaman zaman azan ama sürekliliği olan bir zulüm özelliği taşımaktadır. Necmettin Erbakan'ın Erzurum'da yaptığı bir konuşmada "artık başörtüsünden dolayı kimseye zulüm yapılmayacak" demesine rağmen birçok problem hala varlığını devam ettirmektedir, örneğin Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hemşirelik bölümünde okuyan başörtülü öğrenciler 4111 sayılı yasanın ek 23. maddesine istinaden, İl Sağlık Müdürlüğü'nün izniyle yedi haftalık stajlarını çeşitli hastanelerde tamamlamalarına rağmen okul müdürü öğrencilerin stajlarını kabul etmeyeceklerini belirtmiş ve kendilerinin gösterdikleri hastanelerde başörtüsüz olarak staj yapmalarının zorunlu olduğunu söylemiştir. (19 Ekim 1996, Akit) Aynı şekilde Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu başörtülü öğrencileri staj yapacakları okula alınmadılar. Benzeri sorunu Ege Üniversitesi'nde aynı bölümde okuyan bir başörtülü kardeşimiz de yaşadı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih bölümünde okuyan müslüman bayanlar özellikle kendilerine izin verilmeyen okullarda staja zorlandılar. Uludağ Üniversitesinin bazı bölümlerinde de stajla ilgili bazı problemler yaşanıyor. Gündemi epeyce tutan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde

uzmanlık eğitimi gören Dr. Şükran Erdem başörtüsünden dolayı müzeye kapatıldı. Yine İslami yükselişin tezahürlerine karşı bir yıpratma çabası da barolar birliğinde yaşandı.

Başörtülü avukatlar SHP'li eski Adalet bakanlarının savcılıklara gönderdiği genelgelere ve TBMM'nin aldığı meslek kuralları kararının 20. Maddesine göre duruşmalara alınmıyorlardı. Hatta bazı adliyelerde mahkeme ve icra kalemlerine dahi giremiyorlardı. Yeni Adalet Bakanı Şevket Kazan, yeni bir genelge göndererek başörtülü avukatların duruşmalara girmelerine imkan tanıdı. Başta Türkiye Barolar Birliği ve İstanbul Barosu başkanı olmak üzere birçok baro başkanı Kazan'ın genelgesini yargı bağımsızlığına müdahale olarak değerlendirdi ve şiddetle eleştirdiler. Danıştay da genelgenin iptali başvurusunda çok hızlı bir incelemeyle yürütmeyi durdurma kararı aldı. Eski Adalet bakanı Moğaltay'ın genelgesi (başörtüsü yasaklayan) aynı müdahaleye maruz kalmamış, aksine İstanbul Barosu yönetimi de dahil olmak üzere, hakimler bu genelgeyi başörtülü avukatların önüne engel olarak koymuşlardır. Yücel Sayman yanlış da olsa bir meslek kuralının varlığından ve değişene kadar uygulamasından yana olduğunu ısrarla vurgularken, İstanbul Barosu üyesi mağdur başörtülü avukatlarının mağduriyetini giderme noktasında (asıl görevi budur) hiçbir şey yapmamaktadır. Burada da açıkça görülen odur ki, insan hak ve özgürlükleri konusunda ideolojik bir tavra sahip olan, bu konuyu mücadelesinin merkezine alan insanlar dahi başörtüsü söz konusu olunca bir takım yanlış kuralların arkasına gizlenerek başörtüsüne tavır almaktadırlar.

Adalet Bakanı Şevket Kazan, bir genelgeyle başörtülü avukatların duruşmaya girmelerine izin verdiklerini açıkladı. Ancak Barolar Birliği Başkanı TBB genelgesini bakanın kaldırma yetkisi olmayacağı gerekçesiyle genelgeyi reddetti ve kararın barolarca titizlikle uygulanacağını söyledi. Danıştay da hızlı bir şekilde yaptığı incelemeyle Kazan'ın genelgesi hakkında yürütmeyi durdurma kararına vardı.

Aralık ayında 56 subayın disiplinsizlik gerekçesiyle ordudan atılması olayı incelendiğinde subay eşlerinin örtülü olmasından başka makul bir gerekçe bulunamamaktadır. Bu kararla ilgili olarak adı açıklanmayanlardan bir üst düzey yetkili: "Biz evimizi (ordu) temizledik. Bizim kurallarımız böyle. Ordu Türkiye'nin zankıdır" diyordu. Bu açıklama ordunun kendi içinde İslami hassasiyetler taşıyan kişilere bile müsamahalı olmadığı ve homojen yapısını korumaya çalıştığı bir ifadesidir. İzmir, Ordu, Ankara orduevlerinde yapılan nikahlara başörtülülerin alınmaması tahammülsüzlüğün sınırlarını göstermektedir. Oğlunun düğününe bile alınmayan başörtülü kadın, bir subay eşi olduğunda YAŞ kararları imdada yetişmekte ve ordu kendi deyimiyle temizlenmektedir. Orduya kayıt esnasında kişilerin annelerinin de resimlerinin istenmesi ve başörtülü ise orduya girme şansını kaybetmesi ordunun elinden gelse elemanlarının yedi ceddini araştıracağı izlenimini vermektedir.

Bu uygulamalar karşısında müslümanların tutumu nasıl olmuştu. 80'li yıllarda başlayan başörtüsü problemine müslümanların tepkisi daha yaygındı. İmam hatipli öğrencilerin de katıldığı bu tepkiyle birlikte postane önünde telgraf için kuyruklar oluşturulabiliyordu. O zaman birçok öğrenci için başörtüsü problemi bazı konuların irdelenmesi ve bilinç kazanımı noktasında önemli bir fonksiyon icra etmişti. Müslümanlar sistemin düşmanlıklarını görerek, yeterli olmasa da sistem sorgulamalarına giriştiler. Bununla birlikte örtünün şekli, gerekliliği, müslüman bir bayanın üniversitelerde okumasının caiz olup olmadığı, protesto eylemlerinde bulunmanın İslami açıdan değerlendirilmesi, kısaca müslüman kadın ve toplum içindeki konumunu içeren birçok konu tartışılıyordu.

Bu tartışmalar, müslüman kadının daha fazla okumaya yönelmesi ve bilinçlenmesi konusunda önemli bir adımdı. Ve o dönemdeki muhalefet iyi yönlendirilebilseydi müslümanların zihinsel ve pratik alanda birçok kazanımları olabilirdi. O dönemde müslümanların bir kısmı mücadeleyi bırakarak, ya okulu terk etmiş ya da başörtülerini açarak okullarına devam

etmişlerdi. Mücadeleyi sürdürenler ise yasağın kalkmasından sonra zor şartlarda okullarını bitirdiler.

Aslında bu direniş, örtüsünden dolayı horlanan, dışlanan, cahillikle suçlanan müslümanların kendilerine güvenlerini sağlamıştı. Artık imam hatipteki bir Öğrenci için üniversiteye girmek ve bir meslek sahibi olmak bir idealdi. Ancak bu ideal, söz sahibi olmak, ekonomik bağımsızlığını elde etmek gibi dünyevi bir gayeydi. Zaten üniversitelerin İslami mücadeleye katkı sağlayabilecek bir araç görülmesi zihniyeti bir imam hatipli için oldukça ileri bir aşamayıydı.

Geçen zaman zarfında üniversitelerdeki başörtülü kızların sayısı arttı. Artık başörtülü olmak toplum içerisinde ezik ve sinmiş bulunmanın bir gerekçesi değildi. Artık bir tesettürlü kıza 'hangi Kur'an kursunda okuyorsun' sorusunun dışında da sorular yöneltiliyordu.

Son zamanlarda başörtüsü problemi yukarıda örneklerini verdiğimiz üzere devam ediyor. Ancak yasaklama genel değil, lokal uygulamalarla gerçekleşiyor. Bu ise örtü mücadelesini bireyselleştirme, sorunu o okulda okuyanlara has kılma ve müslümanların yeniden bir araya gelmelerini engelleme bakımından bilinçli bir uygulama izlenimini veriyor. Müslümanlar ise çoğunlukla bunun farkında görünmüyorlar. Zira başörtüsü sorununu yaşamış kişiler bile - istisnalar hariç- kendisinden sonraki yaşanan zulümle ilgilenmiyorlar. Bu ise problemin genel bir İslami mücadelenin parçası olarak algılanmadığını gösteriyor. Bugün müslüman kızların büyük çoğunluğunun problemi başörtülü olarak okullarında okuyabilmek ve de okullarını bitirdikten sonra çalışabilmek. Bu noktada her ne kadar müslümanların kendileriyle yeterince ilgilenmedikleri, kendilerine destek olmadıklarından şikayet etseler de maalesef kendilerinin problemi çözüldüğünde diğer arkadaşlarıyla dayanışma zaafı taşıdıkları da bir vakıa. Bu problem bakış ve kalkış noktasındaki yanlışlığın doğal bir sonucu. Eğer başörtüsü İslami mücadelenin bir parçası olarak görülse ve bu problemin çözümü İslami hareket adına bir kazanım olarak algılsaydı o zaman bu probleme ne müslüman erkekler ne de sorunu yaşamayan müslüman kadınlar kayıtsız kalabilirdi.

Bugün 80'li yıllara göre başörtülü kızların sayısı arttı. Ancak başörtüsünün kimlik olarak algılanışı o yıllara göre zayıfladı. O yıllarda örtünenler niçin örtündüklerini ve örtülerinin nelere mal olduğunu biliyorlar, zulüm karşısında mücadele ediyorlardı.

Bugün ise bir başörtülünün; kapitalist, kemalist, laik olması yadırganacak bir durum olarak görülmeyebiliyor. Örneğin Anıtkabir'e çelenk koymaya giden, yakalarında Atatürk rozetli başörtülüler gazetelerde boy gösteriyor. Bir sanatçının konserinde başörtüsünün üzerine bir kız Ferdi Tayfur bandını takarak ben de Ferdi'ciyim diyor. Artık tesettür modernize ediliyor ve mankenlere giydiriliyor. Artık başörtüsü kişilerin cazibelerini sergilemede bir engel teşkil etmeyecek şekilde kullanılıyor. Kısacası başörtüsü bilinçli bir şekilde kullanılmadığında muasır medeniyet seviyesine yükselmede (!) bir engel teşkil etmiyor. Bunun yanında birçok zorlukla mücadelesi verilmiş ve yükselen İslami bir değer olarak prim yapan tesettürün gücünden istifade edip nemalananların sayısı artıyor.

Başörtüsü konusunda Türkiye'de müntesipleri önemli sayıyla ifade edilen cemaat liderlerinin konuya yaklaşımı ise fincancı katırlarını ürkütmemek, toplumsal barışa katkıda bulunmak şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin 8 Kasım'da verdiği yemekte Fethullah Gülen: "Müslümanlar için en geniş ibadet özgürlüğü Türkiye'de mevcut. Çünkü Türkiye'de demokrasi var. Ruhunda müsamaha olduğu için Türk insanı demokrasiyi ve laikliği benimsedi. Dünyanın da bizdeki gibi müsamahalı bir İslam anlayışına ihtiyacı var. Başörtüsünün bir kavga meselesi yapılması yanlış. Başını örten de örtmeyen de birbirine saygılı olmalı. İman başörtüsünde değil kalptedir" sözleriyle Milliyet Gazetesi köşe yazarlarından olan Şahin Alpay'ın takdirini kazanıyordu.(21 Kasım-Milliyet) Furuatla ilgili bir konu olmasından dolayı kavgaya gerek duymayan F. Gülen, çatışma olmasını istemiyor.

Çünkü Türkiye'de kafir ile müminin, necis ile temiz olanın ortaya çıkmaması için ne idüğü belli olmayan bir toplumsal barışa İhtiyaç var. Bu mantık, Özbekistan Devlet Başkanı F. Gülen'e ait özel okula türban yasağını getirince başörtülü öğretmenler peruk takmaya başlayarak (Hürriyet 29 Ekim) çatışmayı, kavgayı engelliyor ve dünyanın hangi bölgesinde olursa olsun toplumsal barışa, oturmuş düzene hanel getirmiyor...

Staja örtüyle katılmaları nedeniyle yargıçlığa atanmaları tartışma konusu olan yargıçlardan biri yasalara saygılı olduğunu söylüyor ve adliye girişinde örtüsünü çıkarıyordu. (Milliyet, 20 Ekim) Kişinin kendi İncasını eyleme geçirmesinin engellendiği bir yasaya karşı saygılı olduğunun belirtilmesi ise büyük bir tutarsızlığın yanında itikadı bir zaaf oluşturmaktadır. Böylesi bozuk bir yaklaşımla ne kişiliğimizi ne de kimliğimizi koruyabiliriz. Bunun gibi başörtüsü sorununa insan hakları inanç-ibadet özgürlüğü açısından yaklaşan bazı müslümanlar da önemli yanlışlıklar yapabiliyorlar. Müslümanların evrensel ve yerel anlamda mevcut hukuk sisteminin bazı kanunlarından yararlanmaları elbette ki yadırganamaz. Ancak bu kanunların tek çıkış noktası olarak mutlaklaştırılması, isteyen mini etek giysin, isteyen örtü taksın gibi vahiyle tamamen zıt bir gündeme getirmektedir ki, bu söylem Tansu Çillerin "Bırakın insanlarımız üniversiteler isterlerse mini etekle, isterlerse blucinle, isterlerse başörtülü girsinler". (Sabah-21 Kasım) sözüyle aynı düzlemedir. Halbuki vahiy, münkeri nehyetmemizi istemektedir. Bizim başörtülü olarak üniversitelerde okuyabilmek adına mini etek giyilmesini nasıl meşrulaştırabiliriz? Yine altını çizmek gerekir ki bu hata başörtüsü mücadelesinin, İslami direnişin bir parçası sayılmamasından kaynaklanmaktadır.

Hem sistemi eleştirip hem de yasasının bazı kanunlarından yararlanmak bir takım çevrelerce eleştirilmektedir. Ve bir çelişki olarak görülmekte, en azından ancak sistem en azından açıkça 'biz askeri bir diktayız, demokrasiyi benimsemiyoruz, insan haklarının bizim için hiç bir Önemi yok, bizim dışımızdaki kişilere de hayat hakkı tanımıyoruz' diyene kadar demokratlıklarını test etmede bir beis ve çelişki olmadığını kanaatindeyiz.

Dinimize göre bir müslüman yaşadığı çağda meydana gelen toplumsal sorunlara kayıtsız kalmaz ki bu bizim furuattan olmayan temel görevimizdir. Özellikle yıllardan beri farklı boyutlarda devam edegelen başörtü sorunu, müslümanlar için kimlik kazanımına dönüştürmelidir. Bu ise her zaman vurguladığımız gibi sahih temelli, gündemlere saplanıp kalmayan ciddi birlikteliklerle gerçekleşecektir.

Haksöz Dergisi - Sayı: 143 - Şubat 03

Başörtüsü

28 Şubat ve Başörtüsü

Özlem Hicran Özyurt

Ulus merkezli ve pozitivist söylemle şekillenen yeni bir ideoloji, TC'nin kuruluşuyla birlikte resmilemişti. Bu resmi ideoloji ve söylem her ne pahasına olursa olsun yayılacak ve tüm bireyler bu çerçevede şekillendirilerek on yılda 15 milyon genç yaratılacaktı. Sistem bu iş için yaklaşık 80 yıldır köy enstitülerinden öğretmen okullarına, ilk okullardan üniversitelere, medya kuruluşlarından aydın-yazar kadrosuna ve sermayedarlara kadar hemen her kurum ve kişinin devreye sokulması suretiyle çalışmalar yapıyor ve ciddi anlamda mesai tüketiyor. Devleti ve milletiyle bölünmez bütünlüğü olması arzulanan bu ülke, sürdürülen çalışmalar ve destek kuvvetlerinin de yardımıyla bütünleştirilmeye (tektipleştirilmeye) çalışılıyor. Belli periyodlarla yapılan darbeler silsilesi de ülkeyi resmi ideolojinin paradigmalarıyla donatma ve

şekillendirme görevini üstlenen ve bu görevi en aktif şekilde sürdüren önemli araçlardan biri. Kökleşmiş bir devlet geleneğinin (Osmanlı'dan itibaren) uzantısı olarak devreye giren darbeler, sistemin eğitim ve öğretimle, tanıtım ve özendirmeyle benimsetemediği anlayışları halka zor kullanarak, korkutarak ve sindirerek dayatmaya çalışıyor. Ancak görünen o ki aradan geçen onlarca yıla, sürdürülen eğitim politikalarına ve yapılan darbelere rağmen halkın büyük çoğunluğu hala fitratına yabancı olan bu ideolojiyi sahiplenmekten beri duruyor. Tüm imkanlar seferber edilerek benimsetilmek istenen bu dünya görüşü halkın gözünde hep 'öteki'. Öteki addetmenin, kabullenmeyisin ardında birçok etmen var elbette. Ancak bu reddedişin ardındaki asıl etmen, halkın büyük çoğunluğunun kendini İslam'a nispet etmesi ve İslami hassasiyetleri taşımasıyla alakalı hiç kuşkusuz.

İşte bu yüzden ki devlet politikası olarak sık sık karşımıza çıkan darbelerin sonuncusu altı yıl önce 28 Şubat'ta yapılmıştı. Muhafız karakter taşıyan her tür düşünce karşısında şiddeti ve baskıyı doğal bir refleks olarak ortaya koyan sistemin bu son müdahalesi ile kendini İslam'a nispet eden ve bu değerler manzumesini taşımaya aday insanlar hedef alınmıştı. Keyfi gözaltılar, tutuklamalar ve herhangi bir somut delile dayanmaksızın verilen müebbet hapis cezaları, üniversitelerle başlayıp hemen her alanı kapsayarak genişleyen başörtüsü yasağı, bu sürecin mirası olarak karşımızda duruyor. Altı yıldır süregelen uygulamalar özellikle başörtüsü yasağı çevresinden üretilerek yaygınlaştırılıyor. Bilinçli ve programlı bir çalışmayla yürütülen yasaklamalar ve engellemeler hızı kesilmeksizin uygulanmaya devam ediyor. Üniversitelerin tıp fakültelerinde başlatılıp zaman içerisinde diğer fakülteleri de içine alan yasak, 8 yıllık kesintisiz eğitim bahane edilerek İHL'lerin orta kısımlarından liselerine oradan da ilahiyat fakültelerine kadar tırmanmıştı. Kamu kuruluşlarında çalışan tüm başörtülülerin işlerine son verilirken, kamuda görev yapanların kamu hizmeti adına ayrımcılığa sebep olabilecekleri gibi bir gerekçe öne sürülüyor ve yasağa böylesine garip bir kılıf uydurulmaya çalışılıyordu. Ancak uydurulan kılıfın aslında yasakçı zihniyeti temsil ettiği, sağlık kartesinde başörtülü fotoğrafı olduğu için tedaviye alınmayan ve bu yüzden vefat eden Medine Bircan olayında kendini ortaya koymuştu. 3 Kasım seçimlerinin ardından havanın değişebileceği ve sürecin etkisinin azalabileceği yönündeki beklentiler de Cumhurbaşkanı Sezer'in "kamusal alan"a dair sarf ettiği brifing tarzı bir dizi sözle tıkanıyordu. 28 Şubat'ın halen etkin bir şekilde devam ettiğini gösteren açıklamalar ve uygulamalar küresel emperyalizmin bir uzantısı olarak varlığını uzun süre de devam ettireceği benziyor.

Hayatın hemen her alanında varlığını hissettiren yasaklar, dikkat edilirse özellikle başörtüsü yasaklarıyla daha fazla öne çıkıyor. Peki neden başörtüsü? Militer zihniyetin son çıkarması olan 28 Şubat neden özellikle başörtüsü yasağına odaklanmış durumda? TC'nin tarihine baktığımızda başörtüsü konusunun 28 Şubat'la sınırlı olmadığını rahatça görebiliriz. Sindirilmek ve söndürülmek istenen İslam ve İslami değerler olduğunda başörtüsü somut hedeftir. Bütün çalışmalar, kimliği belirleyen bu simge etrafından sürdürülür. "Kur'an'ı kapat, kadını aç!" mantığıyla hareket eden modernist söylemin daha kolay yaygınlaştırılması amaçlanır.

Bu yasak her dönemde farklı bir şekle bürünerek uygulanıyor. Sistem tarafından "kamusal" ya da "özel" diye adlandırılarak belirlenen alanların sadece demagoji yapma cehdinden kaynaklandığını hepimiz biliyoruz. Son günlerde yaşananlar da bunun somut göstergesiydi. Meclis Başkanı'nın eşinin başörtülü olması ve bu şekilde Cumhurbaşkanı'nı karşılamasının ardından gündeme taşınan "kamusal alan" tartışmalarına, bu alanın belirleyicisi olarak Genel Kurmay son noktayı koyuyordu: "Cumhurbaşkanı'nın bulunduğu her yer kamusal alandır!" Yani siz, Cumhurbaşkanı nerede bulunursa orada başörtünüzle bulunamazsınız. Çünkü onun varlığı, kamusal alanın varlığıyla aynı anlama gelir.

Başörtüsü konusundaki yoğun baskı ve yasaklamalar bazen devletin yetkili ağızlarınca, bazen din(!) konusunda yetkili kılınmış bir grup zevat aracılığıyla başörtüsünün İslam'ın bir emri

olmadığı, bunun hijyenik bir tedbir olduğu tarzındaki traji-komik açıklamalarla farklı bir platforma taşınarak da sürdürülür. Son dönemde medyanın bu konuda sistem için ne kadar özveriyle çalıştığını da görmezden gelemez. Üniversitelerde başlayan yasakla birlikte sorun yaratanların bu konuda direnenler olduğunu ve bu açıdan başörtüsünün en önemli sorun olduğunu her vesileyle dile getiren köşe yazarları daha sonraları özgürlüklerden yana bir tavır içinde olduklarını söylüyorlardı. Planlı bir işbirliğinin ürünü olarak bir öyle, bir böyle görünme taktiği ustaca yapılan zaman ayarlamalarıyla devreye giriyordu. "Aslında biz de bu yasağa ve yasakçılığa karşıyız ama bu gerginliği sizler çözersiniz, başınızı açın sorun bitsin" şeklindeki sözlerle meydana gelen gerginliğe(!) çözüm önerileri sunuluyordu. Sorunu çıkaranlar değil yasağa muhatap olanlar gerginleştirici ilan edilirken, bu söylem de pek çok çevre tarafından hemen sahipleniliyordu.

Muhafif ve farklı kimliklere tahammülü olmayan bir sistemin ne kadar yumuşak ve uzlaşmacı bir tavır sergilense de değişmeyeceği, yasaklarını ve baskılarını her yeni gün yeni bir yöntemle dayatmaya çalışacağını görmek durumundayız. Çünkü başörtüsü yasağı, başörtüsünün kendine değil onun temsil ettiği değere tahammülsüzlüktür. Başörtüsü, Müslüman kadının kimliğini açıkça ortaya koyan ve dayatılmak istenen değerlere karşı onurlu bir direnişi ifade ediyor. Onun bu tercihi yalın ve net. Başörtüsü, her tür ifsada, baskıya ve zulme karşı inancını omuzlarında taşıma yürekliliğinde olan Müslüman kadının kimliğidir. 28 Şubatlar hep olacaktır, yasaklar da. Ama vahyin doğrularını Rahman'ın buyruklarını taşımaya gönüllü bizler de hep olacağız. Kirlenmişliğe, ezilmişliğe, sömürüye karşı ve cahiliye zincirlerini kırmak için takvayı kuşanarak direnmeyi seçeceğiz. Evet, "Başörtüsü bir simgedir!". Küresel emperyalizme, küresel kuşatmaya ve küresel saldırılara karşı küresel bir direnişin simgesi.